

UPOREDNA ANALIZA KULTURE OSIGURANJA U BIVŠIM JUGOSLOVENSKIM ZEMLJAMA

Apstrakt

Koautori u radu ukazuju, najpre, na pojam kulture osiguranja, prikazujući u najkraćim crtama, njen istorijski razvoj i klice nastanka osiguranja u Kini i Vavilonu. Takođe, oni analiziraju i istorijski razvoj osiguranja u Srbiji, koje srećemo još u Dušanovom zakoniku iz polovine XIV veka, kao i u drugim aktima srednjovekovne Srbije. Poseban naglasak u radu je stavljen na osiguranje u Srbiji danas i nivo kulture osiguranja našeg stanovništva. Tržište osiguranja u Republici Srbiji je znatno stabilizovano donošenjem odgovarajućih zakona o osiguranju u protekle dve decenije, ali ova oblast društvenog života, još uvek zaostaje za pojedinim bivšim jugoslovenskim zemljama (Slovenijom i Hrvatskom), a posebno za pojedinim najrazvijenijim državama Evropske unije. Upporedni pregled kulture osiguranja u Srbiji i njenom okruženju, ukazuje na blagi porast njenog nivoa, ali se očekuje da u bliskoj budućnosti, prevazilaženjem određenih problema, kultura osiguranja stanovništva bude znatno razvijenija. Tu se misli, pre svega, na životno osiguranje, koje ima posebno veliki značaj za savremenog čoveka i njegovu egzistenciju.

Ključne reči: *kultura osiguranja, istorija osiguranja, bivše jugoslovenske zemlje, Republika Srbija, Zakon o osiguranju, životno osiguranje.*

1. Uvod

Praveći uporednu analizu kulture osiguranja u bivšim jugoslovenskim zemljama, ukazujemo na to da je potrebno, pre svega, da napravimo jedan kraći pregled osiguranja u svetu i kod nas. Jedino bi nam takva komparativna

* Dragan Bataveljić, Redovni profesor, doktor političkih nauka, Fakultet za evropske pravno-političke studije, Beograd, bataveljic@jura.kg.ac.rs.

** Ratomir Antonović, Docent, doktor pravnih nauka, Pravni fakultet Univerziteta Privredna akademija, Brčko Distrikt, antonovicr@gmail.com.

*** Aleksandar Stevanović, Docent, Doktor nauka, Akademija strukovnih studija, Beograd, aleksandar.stevanovic@vzsvisan.com.

(uporedna) analiza mogla da ukaže na to gde se naša država trenutno nalazi u oblasti osiguranja. Od samog postanka sveta, pa sve do današnjih dana, kako čovekov život, tako i njegova imovina, bili su ugrožavani brojnim rizicima. Tu mislimo, pre svega, na razne prirodne događaje, elementarne nepogode (katastrofalne zemljotrese, vulkane, poplave, suše, uragane, gradonosne oluje i slično), brojne nesrećne slučajeve, kao i na najnovije, današnje klimatske promene. Naravno, tu spada i prirodna radioaktivnost, ali i opasnosti koje potiču od čoveka i njegovih delatnosti, kao što su požari, eksplozije, uništavanje šuma, nagla urbanizacija, eksplozije, nuklearne probe i slično.¹⁾ Ova povećana učestalost ponavljanja brojnih rizika, predstavlja sve veću opasnost po bezbednost lica i njihovu imovinu, pa tako, s obzirom na obim i novčanu vrednost nastalih šteta, raste i značaj osiguranja i reosiguranja, kao i drugih načina pokrivanja ovih šteta.²⁾

2. Pojam kulture osiguranja

Govoreći o samom pojmu kulture osiguranja, ukazujemo na to da je čovek, od samog svog postanka, pa sve do današnjih dana, bio izložen brojnim rizicima, a to se može reći i za njegovu imovinu. Zato, pojedine oblike osiguranja srećemo još pre 5.000 godina kod kineskih trgovaca, što se danas naziva atomiziranje štete. Ovi elementi osiguranja u staroj Kini, sastojali su se u tome, što su trgovci prevozili robu preko reke Jangcekjang (najduža reka u Aziji, a treća u svetu), koja ima veliki broj veoma opasnih mesta, delili istu u više čamaca. Na taj način su sprečavali mogućnost da sva roba bude uništena (celokupni tovar), nego samo jedan njen deo, ako eventualno čamac koji je prevozi potone. Dodatni način zaštite i osiguranja, sastojao se u tome što su trgovci zajednički snosili štetu, ukoliko pojedini čamci propadnu. Takođe, jedan oblik osiguranja je postojao i u Vavilonu, pre 4.000 godina, koji se sastoji u tome da se nadoknađivala šteta u slučaju gubitka broda, ali ukoliko brod stigne na potrebnu destinaciju bez ikakvih problema i šteta, onda je njegov vlasnik bio dužan da isplati jedan određen deo svoje dobiti. Konačno, treba reći, da se ovaj institut doprinosi svih učesnika u pomorskom prevozu u zajedničkom snošenju štete koju pretrpi jedan od učesnika, zadržao sve do današnjih dana.³⁾

Nastojeći da damo opšte-prihvaćenu definiciju kulture osiguranja moramo, najpre, ukazati na činjenicu da osiguranje, posebno danas, predstavlja jednu veoma visoko razvijenu društvenu delatnost. Naime, ona predstavlja značajnu ekonomsku ustanovu, čiji je osnovni cilj da nadoknadi određene šte-

1) Videti šire: Z. Ilkić, „Osiguranje od posledica nesrećnog slučaja-osobenosti i osigurani slučajevi“, *Pravo - teorija i praksa*, 28(10-12)/2011, 133-149.

2) S. Jovanović, „Pravni aspekti osiguranja od elementarnih nepogoda“, *Pravo - teorija i praksa*, 7-9/2014, 25-26.

3) To je, tzv. princip zajedničke, tj. generalne havarije, koji podrazumeva štete na brodu i teretu, kao i troškove u vezi sa brodom i teretom, koje ne snosi samo ono lice koje ih je prouzrokovalo ili samo ono lice koje je njima pogođeno, nego i zajednički, po posebnim pravilima, snose svi učesnici plovidbenog poduhvata. Videti šire: D. Đurđev, „York Antiwerpenska pravila iz 2004“, *Zbornik radova Pravnog fakulteta u Novom Sadu*, 2/2006, 302.

te, koje su nastale dejstvom različitih prirodnih rušilačkih sila, elementarnih nepogoda, iznenadnih događaja i mnogih drugih dešavanja. Ovaj sektor u Srbiji je, nažalost, i dalje nedovoljno razvijen, a na to ukazuju statistički podaci, prema kojima je on znatno ispod proseka zemalja članica EU. Predmet istraživanja ovog skromnog rada se sastoji u ukazivanju na stepen razvoja osiguranja u Republici Srbiji i istraživanju njegovog učešća u ukupnom finansijskom sektoru, a posebno u komparaciji razvoja ove značajne društvene delatnosti u bivšim jugoslovenskim republikama i uporednoj analizi kulture osiguranja na ovim prostorima.

Nesporno je da, danas, postoji značajna razlika između pojedinih zemalja, kako u Evropi, tako i u svetu. To je neminovna posledica nivoa razvoja njihovog finansijskog sistema. Imajući u vidu da se Republika Srbija nalazi u fazi privrednog oporavka, ali da je, još uvek u procesu tranzicije, cilj nam je da ovim istraživanjem utvrdimo trenutno stanje i razlike u kulturi osiguranja, koje postoje između Republike Srbije i zemalja koje su do pre nekoliko decenija činile zajedničku državu – SFR Jugoslaviju. Naša država pripada grupi zemalja Zapadnog Balkana i bilo bi veoma korisno da napravimo jednu komparativnu analizu razvoja i kulture osiguranja ovog dela Evrope i upoređivanje sa poslovanjem sektora osiguranja u državama članicama Evropske unije. Međutim, zbog ograničenosti prostora ovog rada, fokusiraćemo se na ovu komparaciju i analizu bivših jugoslovenskih zemalja, kako bismo utvrdili trenutno stanje osiguravajućeg sektora, kako u Republici Srbiji, tako i u okolnim zemljama. Ova uporedna analiza će nam ukazati koje ekonomske mere treba preduzeti, kako bi se njihovom primenom podigao nivo sektora osiguranja zemalja Zapadnog Balkana u odnosu na međunarodno tržište kapitala i ovaj sektor učinio konkurentnim.

Osnovna svrha osiguranja se sastoji u pružanju određene sigurnosti, a kao njegov najvažniji cilj se može navesti zaštita osiguranika i oštećenih lica. Svakako, nauka o osiguranju predstavlja jednu multidisciplinarnu nauku, i to: ekonomsku – cilj osiguranja, kao institucije, predstavlja uklanjanje ekonomskih posledica koje su prouzrokovane nastankom osiguranog slučaja (ekonomski aspekt osiguranja se sastoji u tome što se osiguravač obavezuje da naplati određenu premiju osiguranja, ali i da osiguranika obešteti, tj. da mu isplati naknadu štete, ukoliko nastupi osigurani slučaj); pravnu – nauka o osiguranju se bavi pravima i obavezama osiguravača i osiguranika, kao ugovornih strana (ova prava i obaveze se predviđaju prilikom samog zaključivanja ugovora o osiguranju, traju u toku predviđenog roka i ostvaruju se prilikom likvidacije štete, tj. prilikom rešavanja odštetnog zahteva); tehničku – osiguranje se ispoljava kroz tzv. atomiziranje rizika, tj. predstavlja raspoređivanje rizika na veliki broj osiguranika (otuda osiguranje predstavlja i matematičko-statističku kategoriju).

Očigledno je da je kroz istoriju rastao značaj osiguranja, a to je slučaj posebno danas, s obzirom da su sve češći slučajevi ugrožavanja života ljudi i njihove imovine. Otuda, ono predstavlja jedan od osnovnih oblika zaštite, kako fizičkih, tako i pravnih lica, pa tako raste i značaj reosiguranja. Ono predstavlja jednu posebnu vrstu osiguranja, koja se ostvaruje tako što jedno osiguravajuće društvo prenosi na drugo (reosiguravajuće) deo svoga rizika, koji je, pre toga, prethodno preuzelo zaključivanjem ugovora sa određenim osigu-

ranikom. To osiguravajuće društvo, zauzvrat, plaća reosiguravajućem društvu premiju osiguranja i to se može kraće nazvati osiguranjem osiguravajućih društava. Ovo, zbog toga, što se savremeno društvo suočava sa brojnim rizicima, pa utoliko raste i značaj osiguranja, kao institucije čija je uloga da nadoknadi štetu koja je nastala kod pojedinaca ili preduzeća, usled delovanja nekih nesrećnih slučajeva, elementarnih nepogoda, zemljotresa ili drugih rušilačkih prirodnih sila. Nesporno je da ovakva, iznenadna neželjena dejstva, prouzrokuju veoma štetne posledice i dovode do značajnih ekonomskih poremećaja⁴⁾. Otuda se, slobodno može reći, da osiguranje, danas, obezbeđuje sigurnost, s jedne strane i dovodi do stabilnosti privrede, a samim tim, i celog društva, s druge strane. Imajući ovo u vidu, u nastojanju da damo jednu najjednostavniju i najslikovitiju definiciju osiguranja, možemo reći da ono predstavlja jednu vrstu udruživanja svih onih koji su izloženi istoj opasnosti, u cilju njihovog zajedničkog podnošenja štete. Ova šteta, u jednom momentu može da zadesi samo neke od njih, pa se, zato, i kaže da se osiguranje zasniva na dva osnovna načela – uzajamnosti i solidarnosti. Naravno, najbolje je da se ta mogućnost nikada ne iskoristi i da, uopšte, ne dođe do realizacije postojećih sredstava i nadoknade nečije štete.

Kao što smo već napred naveli, osiguranje i nauka koja se njime bavi, karakteriše multidisciplinarnost i ona se može posmatrati sa više aspekata. Mi ćemo, u ovom radu ukazati, pre svega, na pravno gledište (pravni aspekt), koje predstavlja uređivanje velikog broja pravnih odnosa, koji nastaju prilikom udruživanja sredstava namenjenih za naknadu štete osiguranicima koje ona zadesi. Zato se, najpre, zaključuje ugovor o osiguranju, kojim se uređuju prava i obaveze, kako osiguranika, tako i osiguravača, kao i način ostvarivanja odštetnih prava. Takođe, želimo da ukažemo i na činjenicu da osiguranje predstavlja jednu specifičnu delatnost, koja se razlikuje od drugih. Pre svega, ono se zasniva na zakonu verovatnoće i disperziji rizika,⁵⁾ tako da ovu delatnost razlikuje od drugih (misli se, pre svega, na trgovinu, bankarstvo i slično), upravo, postojanje određenih elemenata u koje, na prvom mestu, ubrajamo rizik, tj. mnoštvo rizika. Pored toga, potrebno je da postoji premija osiguranja, kao i naknada iz osiguranja, tj. odšteta,⁶⁾ koja predstavlja jednu od najvažnijih funkcija osiguranja.⁷⁾

4) V. Njegomir, „Ciklični karakter industrije osiguranja i reosiguranja, *Industrija*, 2006/4, 48.

5) Osiguranje pruža sigurnost pod određenim rizikom (da bi se neki događaj smatrao rizičnim, potrebno je ispunjavanje brojnih uslova, od kojih su tri najvažnija – on treba da bude budući, potpuno neizvestan i nezavisan od volje lica koja su potpisala ugovor).

6) S. Jevremović, *Komparativna analiza performansi sektora osiguranja u Evropskoj uniji i zemljama Zapadnog Balkana*, Doktorska disertacija, Univerzitet Union, Beogradska bankarska akademija - Fakultet za bankarstvo, osiguranje i finansije, Beograd 2020, 21-22.

7) Pored ove, osiguranje ima i druge, veoma značajne funkcije, koje se sastoje u zaštiti imovine, tj. njenom čuvanju (zaštitna funkcija), prikupljanju, tj. mobilizaciji novčanih sredstava (finansijska funkcija), uspostavljanju bezbednosti i poverenja (psihološka funkcija), doprinosu poboljšanja životnog standarda (socijalna funkcija) i funkciji podrške međunarodnim ekonomskim odnosima.

3. Istorija osiguranja Srbije

Pre nego što, u najkraćim crtama, ukažemo na istorijski razvoj osiguranja u Srbiji, reći ćemo da se, veoma često postavlja jedno interesantno pitanje, koje se sastoji u dilemi da li su pojmovi "osiguran" i "kulturan" sinonimi. Odgovor na ovo pitanje ćemo dobiti u daljem tekstu našeg rada, ali pre toga želimo da, imajući u vidu veliki značaj ove oblasti društvenog života, ukažemo na začetke osiguranja i osiguravajućih društava na prostorima gde mi živimo. Naime, osiguranje, kakvo danas poznajemo, srećemo pre nešto više od dva veka, tj. krajem XVIII i početkom XIX veka. Međutim, klice ovih aktivnosti mogu se naći mnogo ranije, tako da se kao prvi oblik obaveznog osiguranja nalazi se u Vinodolskom zakoniku (statutu) iz 1288. godine⁸⁾, zatim u Dušanovom zakoniku, donetom 1349, a dopunjenom 1354. godine i Poljičkom statutu iz 1440. godine.⁹⁾ Ono što je karakteristično za sve ove akte, jeste činjenica da su oni propisivali kolektivnu odgovornost i to, pre svega u selima, kako bi se nekom meštanimu nadoknadila šteta koja mu je pričinjena. Razvoj srpske srednjovekovne države je opao posle smrti Cara Dušana (Dušana Silnog) 1355. godine, njegovog sina Stefana Uroša V (Uroša Nejakog) 1371. godine i bitke na Marici iste godine (dolazi do pogibije Kralja Vukašina), a posebno posle Boja na Kosovu 1389. godine. Sve je to uticalo na osipanje srpskog carstva i "lagani" odlazak u vazalni status. Konačna propast Srbije, desila se smrću Despota Đurađa Brankovića 1456. godine, koji je zajedno sa ostalim vojskovođama pružao otpor Turcima. Međutim, tri godine posle njegove smrti, Mehmed II je ušao u Smederevo, kao srpsku srednjovekovnu prestonicu, 1459. godine, što je značilo početak direktne osmanske vlasti nad Srbijom. Mračni period sveopšteg razvoja Srbije je trajao sve do 1804. godine, tj. do podizanja Prvog srpskog ustanka i podizanja Drugog srpskog ustanka 1815. godine, kada je Srbija postepeno sticala autonomiju, sve do 1878. godine, tj. Berlinskog kongresa, kada je dobila nezavisnost i oslobodila se, konačno, vazalnog odnosa prema Osmanskom carstvu.

Ovaj viševjekovni vazalni odnos, označio je zastoj u svim oblastima društvenog života i skoro potpuni mrak u razvoju srednjovekovne Srbije. Podizanje Prvog srpskog ustanka označilo je preokret u razvoju moderne Srbije, kada dolazi do početaka ustavnosti, stvaranja Praviteljstvujušćeg sovjeta sebskog,¹⁰⁾ izbora popečitelja (današnjih ministara), ustrojavanja vlasti, oslobađanja pojedinih gradova i teritorija i slično. Međutim, došlo je do propasti ovog ustanka 1813. godine, tako da su, tek podizanjem Drugog srpskog ustanka 1815. godine, stvoreni uslovi za razvoj osiguranja i to 1839. godine, kada je u Beogradu, izvesni Zuban osigurao svoju kuću, o čemu su pisale i

8) Ovo je jedan od najstarijih zakonskih tekstova napisan glagoljicom, a dobio je ime po gradu Vinodolskom (na obali Jadranskog mora) u kome je donet.

9) Najstariji rukopis Poljičkog statuta pisan je ćirilicom.

10) Jedan od centralnih organa vlasti u ustaničkoj Srbiji, osnovan 1805. godine u Borku (preteča današnje Vlade).

tadašnje "Novine serbske".¹¹⁾ To je, na neki način, označilo početak razvoja osiguranja u tadašnjoj Srbiji, s tim što su se, najpre, osnivale samo filijale stranih osiguravajućih društava, a prva od njih je bilo društvo "Anker" 1861. godine.

Prva srpska osiguravajuća ustanova, pod nazivom "Beogradska zadruga", osnovana je krajem XIX veka (1897. godine), a početkom XX veka je osnovano još nekoliko takvih društava, pri čemu treba naglasiti da je domaće osiguranje dobilo na značaju tek između dva svetska rata, kada je postojalo oko 30 osiguravajućih društava. Međutim, ipak se mora konstatovati da se tadašnje osiguranje nalazilo pri dnu evropskih zemalja, a do 1937. godine je bilo bez ikakve državne kontrole. Značajne promene u oblasti osiguranja dolaze posle Drugog svetskog rata, kada su poslovi osiguranja prešli u domen države, a 1945. godine je osnovan Državni zavod za osiguranje i reosiguranje, spajanjem predratnih osiguravajućih kuća, među kojima je bio i "Dunav". Dve decenije kasnije, 1968. godine, izvršena je decentralizacija osiguranja i integracijom brojnih zavoda i zajednica osiguranja, formirano 11 osiguravajućih zavoda, dok je njihovom integracijom, zajedno sa osiguravajućim društvima "Beograd" i "Jugoslavija", nastao ZOIL "Dunav", koji je 1990. godine promenio ime u Deoničarsko društvo za osiguranje "Dunav a.d" sa potpunom odgovornošću, a potom postaje "Kompanija Dunav osiguranje".

Uvid u biblioteku Arhiva Narodne banke Srbije i analiza brojnih fotografija polisa osiguranja između dva svetska rata, daju nam mnogo jasniju sliku o tadašnjoj kulturi osiguranja (ona je osnovna tema našeg rada), koja je bila na veoma zavidnom nivou (po nekima, na višem nivou, nego što je to situacija danas). Otuda, možemo reći da je i samo osiguranje stvar opšte kulture, što se može lako utvrditi uvidom u iznos premije, procenat osiguranih i učešće premije u BDP-u pojedinih zemalja. Tako, na primer, statistika Organizacije "TheGlobalEconomy.com" nam ukazuje na procenat premije životnog osiguranja u BDP-u 2020. godine i time vrši rangiranje zemalja.¹²⁾ Na vrhu ove rang liste se nalazio Hong Kong sa 19,4%, a na dnu Mongolija sa 0%, dok je Srbija bila na 59. mestu sa 0,48%. Ako se pogleda statistika procenta premije životnog osiguranja u BDP-u u evropskim zemljama za istu, 2020. godinu, može se videti da je, tada, prosek iznosio, na osnovu 34 zemlje - 1,68%, da je najveća vrednost bila u Danskoj - 8,31%, najniža u Moldaviji - 0,05%, dok je u Srbiji bila na 22 mestu sa 0,48%.¹³⁾

11) Ove novine su bile prve u Kneževini Srbiji, osnovane 17. januara 1834. godine, pod uredništvom Dimitrija Davidovića u Kragujevcu i tom prilikom su pisale da je posle nekoliko dana od osiguranja Zubanove kuće, došlo do požara u kome je ona izgorela. Otuda je agent Tršćanskog osiguravajućeg društva njemu isplatio osiguranu sumu od 175. talira. Videti šire: Colović, V., *Osiguravajuća društva (zakonodavstvo Srbije, pravo EU, uporedno pravo)*, Institut za uporedno pravo, Beograd 2010, 29.

12) Prosek na osnovu 92 zemlje je bio 1,9%.

13) The Global Economy, Life insurance volume - Country rankings, https://www.theglobaleconomy.com/rankings/life_insurance_volume/Europe, 3.5.2023.

4. Osiguranje u Srbiji danas

U dosadašnjem tekstu ovog rada smo već, na par mesta naglasili da je osiguranje jedna multidisciplinarna delatnost, koja ima izuzetan društveni i ekonomski značaj i da se u njoj sreću (bolje reći, prepliću) elementi pravnog, ekonomskog, sociološkog i drugih aspekata, od kojih navodimo, pre svega, tzv. aktuarski aspekt. Aktuar je stručnjak koji se bavi problemima finansijske neizvesnosti i rizika, koristeći se matematičkim metodama teorije verovatnoće i statistike. On je stručnjak za račun verovatnoće, koji na osnovu statističkih podataka daje finansijska predviđanja u oblasti osiguranja, amortizacije, rizika i slično.

Imajući u vidu dugu istoriju osiguranja u našoj zemlji, moramo naglasiti da ova oblast društvenog života, ni u kom slučaju nije bila, niti može da bude, izolovana od uticaja brojnih društvenih promena, tj. stalnih promena privrednog i društvenog sistema. Najveći negativni uticaj na osiguranje su učinile devedesete godine XX veka, kada je, u našoj zemlji, došlo do hiperinflacije. Tek je donošenjem Zakona o osiguranju 2004. godine, tržište osiguranja u Republici Srbiji donekle stabilizovano, a dalji doprinos ovoj stabilizaciji je učinjen donošenjem važećeg Zakona o osiguranju iz 2014. godine, koji je dopunjen 2021. godine. Međutim, i pored ovih promena u regulativi, koje određuju načine organizovanja osiguravajućih društava i sprovođenje delatnosti osiguranja, situacija u našoj zemlji ukazuje da je današnje tržište osiguranja još uvek nerazvijeno.

Da bismo stekli jasniju sliku o stanju u bilo kojoj oblasti, pa tako i u osiguranju, najbolje to možemo da utvrdimo primenom komparativne metode, tj. upoređivanjem sa zemljama u regionu, kao i drugim evropskim i svetskim tržištima osiguranja. Naravno, tu postoje određeni kriterijumi, a pre svega, mislimo na podatke koji se tiču premije po stanovniku, učešću tih premija u domaćem bruto proizvodu, učešću životnih osiguranja u strukturi ukupne premije i slično. Brojni su razlozi našeg zaostajanja u odnosu na druge zemlje, ali se, svakako, jedan od glavnih nalazi u nepoverenju građana, bez obzira što se stalno radi na boljoj regulativi i ostvaruju se pozitivni trendovi. Uloga osiguravajućih kompanija je uvek bila (a, danas, posebno) veoma važna, s tim što se ona razlikuje od jedne do druge zemlje. Kada je reč o Evropskoj uniji, treba reći da su ove kompanije, već dugi niz godina, najveći institucionalni investitori u državama članicama i kao takve, predstavljaju značajan deo finansijskog sektora.

Upoređujući sektor osiguranja i finansijsko tržište Republike Srbije sa drugim zemljama, moramo ukazati na to da naše finansijsko tržište karakteriše nizak nivo investicione aktivnosti. Jedan od osnovnih razloga za takvu situaciju se sastoji u nedovoljnoj količini slobodnih novčanih sredstava, jer je uloga osiguravajućih kompanija u Srbiji na finansijskom tržištu mala u poređenju sa ekonomski razvijenim zemljama. S obzirom da ove kompanije moraju da poštuju važeću zakonsku regulativu, one mogu da investiraju svoja sredstva u skladu sa Zakonom o osiguranju, ali postojeći zakonski okvir nije dovoljan da bi ove kompanije mogle da postanu institucionalni investitori.¹⁴⁾

14)A. Aničić, A. Anufrijev, „Da li je scenario razvoja osiguranja u Srbiji optimističan“, *Revizor*, 25(99)/2022, 83-84.

Ekonomska kriza (recesija) na globalnom nivou početkom XXI veka, pojačana posledicama izazvanim pandemijom virusa COVID-19, dovela je do negativnih finansijskih efekata u najvećem broju zemalja sveta. Otuda je i tržište osiguranja u Srbiji osetilo posledice ove pandemije, ali je opstalo i, prema statističkim podacima, prebrodilo negativne efekte pandemije, sa tendencijom rasta, kao i pre izbijanja ove pošasti, samo u nešto manjem procentu.

U takvim kriznim vremenima, osiguranje predstavlja značajan faktor unapređenja ekonomske aktivnosti države, jer ono omogućava finansijsku stabilnost, jača socijalnu sigurnost i uvećava broj ekonomskih aktivnosti.¹⁵⁾ Zato je uloga države u podršci i podsticanju razvoja sektora osiguranja izuzetno značajna ili, bolje reći, nezamenljiva. S druge strane, institucija osiguranja koja obezbeđuje naknadu štete u društvu, predstavlja oblast od posebnog društvenog i ekonomskog interesa. To je zbog toga što tržišta osiguranja koja su dobro razvijena, sa svoje strane, pospešuju privredni razvitak, doprinose razvoju finansijskog tržišta i slično.¹⁶⁾ S obzirom da je navedena ekonomska kriza bila na globalnom nivou, ona je pogodila i bivše jugoslovenske republike, ali se, ipak, može konstatovati da je delatnost osiguranja pokazala priličnu vitalnost, naročito u pojedinim državama regiona bivše Jugoslavije. Ekonomska recesija je svoj najviši nivo dostigla 2008. godine, ali su tokom sledeće, 2009. godine, rast ukupne premije osiguranja ostvarile Slovenija, Bosna i Hercegovina i Crna Gora, dok su Srbija, Hrvatska i Makedonija zabeležile pad životnog osiguranja. Pritom, treba reći, da je upravo Srbija imala najveći pad ove premije i to čak 5,2%, dok je pad BDP-a iste godine u Srbiji bio 2,9%. To znači da je Srbija jedna od retkih zemalja u kojoj je pad premije osiguranja bio veći od pada BDP-a.

Znači, svetska ekonomska kriza je ostavila negativne posledice na ceo svet, kao i na sektor osiguranja u Srbiji, koja je donela Zakon o osiguranju, najpre 2004. godine, a važeći Zakon o osiguranju iz 2014. godine je dopunjen 2021. godine. Ovi zakoni su primenjeni uz nadzor Narodne banke Srbije, što je, svakako, doprinelo jačanju ovog sektora i proširenju aktivnosti (proizvoda) životnog i neživotnog osiguranja. Naime, činjenica je da, ukoliko jedna oblast nije pravno regulisana, teško može da odgovori na brojne izazove, a posebno ako je to prisutno u kriznim vremenima. To se, posebno, odnosi na osiguranje koje predstavlja veoma važnu kariku u lancu privrednog razvoja svake zemlje, pa tako i Republike Srbije. U daljem tekstu ovog rada, ukazaćemo na ulaganje u ovaj sektor, kako u neživotno, tako i u životno osiguranje po glavi stanovnika. Srbija je učinila značajne korake u oporavku i stabilnosti posle ekonomske krize, osiguranje je nastavilo pozitivan trend razvoja pokazujući znake oporavka (mada, usporenog), ali ostaje činjenica da je naša zemlja daleko ispod parametara koje imaju zemlje Srednje i Jugoistočne Evrope.

15) Tako, na primer, prema podacima iz 2009. godine, isplaćeno je oko 5% svetskog BDP-a na ime naknade za osigurane štetne događaje vlasnicima polisa životnog i neživotnog osiguranja. Navedeno prema: A. Frey, K. Karl, „Regulatory issues in insurance, Swiss Re“, *Sigma* 3/2010, 3.

16) B. Marović, M. Lemić-Saramandić, „Osiguranje kao determinanta održivog razvoja društva“, *Ekonomika preduzeća*, 1-2(59)/2011, 66.

5. Uporedni pregled kulture osiguranja u Republici Srbiji i zemljama u okruženju

Istraživanje u ovom radu ima za svoj osnovni cilj utvrđivanje realnog stanja, tj. mesta naše zemlje u odnosu na bivše jugoslovenske zemlje, koje su sve zajedno činile Drugu jugoslovensku državu, kada je u pitanju kultura osiguranja. Napred navedeni važeći Zakon o osiguranju iz 2014. godine je približio domaću zakonsku regulativu brojnim evropskim standardima i unapredio je tržište osiguranja. Na to su uticali brojni faktori, među kojima izdvajamo, posebno: strane investicije, uklanjanje administrativnih prepreka, nadzor Narodne banke Srbije i slično. Moramo naglasiti podatak da su katastrofalne poplave koje je Srbija pretrpela 2014. godine,¹⁷⁾ nažalost, u određenom stepenu doprineli jačanju svesti o potrebi osiguranja imovine i života i porastu nivoa kulture ovog osiguranja. Tada je učinjena ogromna šteta na imovini, pre svega na stanovima, kućama, usevima, ali je najveći gubitak bio u ljudskim životima. Nažalost, najveći broj imovine koja je stradala nije bio osiguran, jer je prema procenama, samo 2-3% građana u celoj zemlji osiguralo svoju imovinu od katastrofa, s tim što je još manji procenat osiguranih koji se nalaze u poplavljenim područjima.

Postoje brojni uzroci ovakve situacije, koje možemo svrstati u dve osnovne grupe: jedni su objektivne, a drugi subjektivne prirode – prvi su rezultat opšte situacije u kojoj se naša zemlja nalazi, a drugi su posledica ličnog shvatanja i odnosa prema sektoru osiguranja. Upravo, njihovo zajedničko delovanje, dovelo je do stanja u Republici Srbiji u pogledu kulture osiguranja, koje nije zadovoljavajuće. Svakako, veliki uticaj na takav odnos naših građana prema osiguranju, imalo je i iznevereno poverenje u neka osiguravajuća društva, koja su prošlih decenija prevarila brojne građane, što se završilo podizanjem tužbi prema njima i donošenjem osuđujućih presuda od strane nadležnih sudova. Svakako, značajan uzrok ovakvog odnosa građana prema sektoru osiguranja je i prosečna zarada u našoj zemlji, tako da se mnogi, posebno oni koji primaju minimalnu zaradu, teško odlučuju za izdvajanje određenog iznosa, koji je potrebno uložiti za premiju osiguranja.

Međutim, postoje zvanični podaci Narodne banke Srbije da se ova situacija, poslednjih godina, menja na bolje, tako da se, iz godine u godinu, ona popravlja i beleži se povećanje premije u odnosu na godine koje su ostale iza nas. Naravno, ovde postoji znatan prostor za dalji rast¹⁸⁾, s tim što treba reći da je učešće životnih osiguranja smanjeno, što je posledica većeg rasta premije neživotnih osiguranja. Pritom, ukazujemo na podatak da su se na rang listi najvećih društava za osiguranje tokom poslednjih par godina izdvojili Dunav osiguranje, Generali osiguranje, DDOR „Novi Sad“, Wiener Städtische osiguranje i Triglav osiguranja a.d.o.

17) Prema oceni Evropske banke za obnovu i razvoj, ukupna šteta koju je Srbija pretrpela od katastrofalnih poplava, iznosila je između 1,5 i 2 milijarde evra.

18) Ukupna premija osiguranja u trećem tromesečju 2025. godine je iznosila oko 144 milijardi dinara i to predstavlja rast od 8,5%, pri čemu treba naglasiti da je dominantno učešće neživotnih osiguranja u iznosu od 83%, a premija ovih osiguranja beleži rast od čitavih 10%.

Ako bismo želeli da odredimo pravo stanje stvari u sektoru osiguranja u Republici Srbiji, onda moramo reći da nije dovoljno navesti samo ove ohrabrujuće podatke, nego „svoje mesto pod suncem“, možemo naći samo upotrebom komparativnog metoda, tj. poređenjem sa Evropskom unijom na ovom tržištu. Tako je, na primer, prema zvaničnom izveštaju Narodne banke Srbije o sektoru osiguranja, premija osiguranja po stanovniku u 2020. godini iznosila 136 evra, a danas, u vreme pisanja ovog rada ona iznosi oko 250 evra. To je, očigledno, kontinuitet rasta, ali ipak nedovoljan, jer je ovo tržište i dalje značajno ispod proseka u regionu. Naime, u Hrvatskoj ovaj iznos prelazi 500 evra, u Sloveniji dostiže skoro 1.200 evra po stanovniku, dok prosečna premija osiguranja po stanovniku u zemljama Evropske unije, danas dostiže oko 2.300 evra¹⁹⁾. Iz ovoga se jasno vidi da Srbija dosta zaostaje, čak i za nekim bivšim jugoslovenskim zemljama (Slovenija i Hrvatska), ali ne treba izgubiti iz vida da i u odnosu na našu zemlju, postoje države koje su u pogledu kulture osiguranja na još nižem nivou (naravno, to ne sme da bude uteha ili neko opravdanje).

Tržište osiguranja je, kao i mnoge druge oblasti društvenog života, podložno stalnim promenama i na to utiču brojni razlozi, a kada je u pitanju Republika Srbija, onda je tu, svakako, od velikog značaja i donošenje važećeg Zakona o osiguranju iz 2014. godine. Naime, usvajanjem ovog Zakona i primenom njegovih odredbi, neka osiguravajuća društva su izgubila dozvolu za rad, tako da je, prateći njihove aktivnosti u poslednje dve decenije, prema podacima Narodne banke Srbije, u našoj zemlji 2010. godine poslovalo 26 osiguravajućih društava²⁰⁾, dok je prema podacima Centra za osiguranje iz 2015. godine taj broj smanjen na 21 (isključivo poslovima osiguranja se bavilo 17, a poslovima reosiguranja 4 društva). Međutim, 2020. godine, ovaj broj je smanjen na 20 društava sa preko 11.000 zaposlenih (15 se nalazi u stranom vlasništvu, a 5 u domaćem). U vreme pisanja ovog rada (jun 2026. godine), ovaj broj se nije promenio, tako da možemo reći da je tržište stabilno i zakonski regulisano, dok nadzor nad radom osiguravajućih kuća vrši Narodna banka Srbije.

Kao što smo napred naveli, analizirajući tržište osiguranja u regionu, pre svega na prostorima bivših jugoslovenskih zemalja, možemo razlikovati dve grupe: prva je više razvijena (Slovenija i Hrvatska) i druga, manje razvijena (ostale zemlje regiona). S obzirom da su Slovenija i Hrvatska članice Evropske unije, u njima su, kako zakonodavstvo osiguranja, tako i nadzor nad njim, urađeni po načelima Evropske unije i, otuda, postoji relativna razvijенost i liberalizacija tržišta. Kada je reč o pojedinim zemljama druge grupe (koje se nalaze na putu evropskih integracija)²¹⁾, treba reći da u njima postoji neadekvatno zakonodavstvo i neefikasan nadzor nad osiguranjem (nisu usklađeni, tj. harmonizovani sa zakonodavstvom EU). Imajući u vidu napred na-

19) Biznis.rs, Premija osiguranja po stanovniku u Srbiji 250 evra, u Sloveniji skoro 1.200, <https://biznis.rs/vesti/srbija/premija-osiguranja-po-stanovniku-u-srbiji-250-evra-u-sloveniji-skoro-1-200>, 15.6.2026. godine.

20) V. Čolović, *Nav. delo*, 33.

21) V. Kaščelan, B. Radulović, „Osiguravajuće kompanije na finansijskom tržištu u regionu“, *Montenegrin Journal of Economics*, 7/2008, 12-13.

vedeno, nije teško zaključiti da je udeo životnog osiguranja u ukupnoj premiji, koji je najvažniji indikator (pokazatelj) razvijenosti tržišta osiguranja, najveći u Sloveniji i Hrvatskoj, dok premija ovog osiguranja u Srbiji, Bosni i Hercegovini, Crnoj Gori i Severnoj Makedoniji²²⁾, u ukupnoj premiji polako raste. Međutim, mora se priznati da je ona, u odnosu na prosek Evropske unije, još uvek niska i da ceo region, a posebno Republika Srbija, koja je pritisnuta brojnim drugim problemima, oseća i dalje posledice finansijske krize. Zato je potrebno još dosta vremena da se privreda oporavi, a tržište zabeleži značajniji rast, pa se na srednji i dugi rok mogu navesti određena očekivanja.

6. Životno osiguranje i njegov značaj za savremenog čoveka

Osiguranje uopšte, kao ekonomska i pravna institucija, predstavlja oblast od izuzetnog značaja. To, posebno važi za Republiku Srbiju, kao zemlju koja se nalazi, još uvek, u procesu tranzicije, ali i na tzv. „evropskom putu“, sa namerom uključivanja u savremene međunarodne tokove i priključivanja Evropskoj uniji. Zato je neophodno da sprovodimo reforme i donesemo nove zakonske i podzakonske akte. Ovde stavljamo akcenat na životno osiguranje, imajući u vidu značaj koji ono ima, kako za samog pojedinca, tako i za celu državu i to ga, nesporno, razlikuje od ostalih vrsta osiguranja. Ono zahteva poseban odnos države u resoru poreske politike, jer predstavlja jedan vid kombinovane usluge, koja se zasniva na zaštiti interesa osiguranika putem štednje, akumuliranjem i investiranjem sredstava, pa kao takvo, ima pozitivan efekat na privredu svake zemlje.

Prema mišljenju nemačkog teoretičara Petera Koha, „životno osiguranje služi zaštiti od štetnih posledica određenih događaja“²³⁾, dok prema shvatanju Fridhelma Nikela, ovo osiguranje predstavlja "novčanu uslugu zasnovanu na jemstvu da će se pokriti rizici i, u određenim slučajevima, izvršiti novčana naknada".²⁴⁾ Analizirajući nastanak i razvoj kulture životnog osiguranja u našoj zemlji, moramo priznati da je ona, u ranijem periodu, bila na dosta niskom nivou, a razloga za takvu situaciju ima mnogo: nizak životni standard, ekonomska kriza u svetu i kod nas, brojni politički problemi, raspad Druge Jugoslavije (SFRJ) krajem 80-ih i početkom 90-ih godina prošlog veka, stvaranje Treće Jugoslavije (SRJ) i njeno nefunkcionisanje, nezabeležen inflacija početkom 90-ih godina XX veka, bombardovanje SRJ, politička kri-

22) Tržište osiguranja u ovoj bivšoj jugoslovenskoj republici je najnerazvijenije u regionu, što je posledica brojnih razloga, pre svega, malog učešća životnih osiguranja u strukturi ukupnog osiguranja i malog učešća premije osiguranja u BDP-u. Takvom stanju, sigurno, doprinosi i neadekvatna zakonska regulativa, iako je poslednje dve decenije učinjen značajan napredak, donošenjem Zakona o superviziji osiguranja. O ovome videti šire: Z. Kalinić, „Nova filozofija osiguranja na prostorima Ex-Jugoslavije - Izazovi i mogućnosti“, *Svarog*, 2/2011, 125-126.

23) P. Koch, *Versicherungswirtschaft: ein einführender Überblick* (6. Auflage), Verlag Versicherungswirtschaft, Karlsruhe 2005, 1.

24) F. Nickel, M. Fortmann, *Wörterbuch der Versicherung* (2. überarbeitete Auflage), Verlag Versicherungswirtschaft, Karlsruhe 2000, V. Navedeno prema: Žarković, N., *Osiguranje*, Beograd 2013, 14.

za na Kosovu i Metohiji i mnogi drugi problemi. Međutim, ohrabruje činjenica da se početkom XXI veka, a posebno poslednjih nekoliko godina, budi svest naših građana, koji polako shvataju značaj i dobrobit životnog osiguranja. Naravno, moramo priznati da je ovo osiguranje u našoj zemlji još uvek u začetku i daleko je od stepena razvijenosti koji je ono dostiglo u razvijenim zemljama Evrope i sveta, a posebno u državama članicama EU i SAD-u, gde je učešće premije životnog osiguranja u ukupnoj premiji veće od 60%.

Brojni su primeri koji ukazuju na opravdanost uplate premije za životno osiguranje, a i sami koautori ovog rada su, u svom dosadašnjem životu, imali brojne slučajeve finansijskog pokrića prilikom iznenadnih nezgoda i smanjivanja sopstvene sposobnosti privređivanja, kao i za slučaj pokrića rizika od smrti člana porodice (o ovim konkretnim slučajevima i potvrdi neophodnosti uplata premija za životno osiguranje biće reči u diskusiji na naučnom skupu posvećenom ovoj temi). Danas, možda više nego ikada ranije, naši građani se suočavaju sa brojnim problemima, koji predstavljaju osnovne razloge za dopunske načine obezbeđenja, pri čemu, pre svega, mislimo na životno osiguranje. U ove probleme spadaju, pre svega, teška politička i ekonomska situacija, kako u svetu, tako i u našoj zemlji, nepoštovanje nacionalnog i međunarodnog zakonodavstva, vladavina sile, a ne vladavina prava, globalizacija, gašenje brojnih preduzeća, nestanak posla i rast nezaposlenosti, gubitak radne sposobnosti, ugrožavanje zdravlja i slično. Sa ovom vrstom osiguranja treba početi što ranije, kako bi se korisniku polise omogućile brojne povoljnosti, koje bi mogao da duže uživa (praktično, sve do svoje smrti). Samim tim će se sadašnji nizak udeo životnog osiguranja u ukupnim premijama vremenom povećavati i iznositi znatno više, približavajući se proseku evropskih i svet-skih zemalja. Tako je kod nas, 2005. godine iznosio 9,9%, a samo deset godina kasnije (2015. godine) 25,9%²⁵⁾, dok je na evropskom i svetskom nivou to učešće skoro tri puta veće. Ovaj udeo je, vremenom, rastao na tržištu Srbije, ali se mora ukazati na to da je poslednjih par godina, doživeo blago opadanje (ranije je iznosi između 17,7% i 18,5%, a 2025. godine 16,7%).²⁶⁾ Pritom, treba naglasiti da ovaj rezultat nije posledica smanjenja interesovanja, nego znatno bržeg nominalnog rasta premije neživotnog osiguranja, kao što su dobrovoljno zdravstveno osiguranje i kasko osiguranje motornih vozila.

Kao što smo već napred naveli, očekivanja za porast kulture osiguranja građana Republike Srbije su realna, ali da bi se ona što pre ostvarila, neophodno je mnogo bolje poznavanje teorije i prakse životnog osiguranja i upućivanje građana na brojne prednosti koje ono nudi. Na razvoj privredne delatnosti svake zemlje, svakako utiče akumuliranje znatnih finansijskih sredstava i stavljanje osiguravajućih društava na mesto koje im pripada (ona treba da postanu značajni učesnici na finansijskom tržištu). Zbog toga je potrebno razvijati kulturu ulaganja u nove vrste usluga finansijskog tržišta i mnogo više uložiti u propagandnu delatnost i odgovarajuću edukaciju stanovništva,

25) D. Popović, *Model unapređenja kvaliteta procesa životnog osiguranja, Doktorska disertacija*, Fakultet tehničkih nauka, Univerzitet u Novom Sadu, Novi Sad 2018, 34.

26) National Bank of Serbia, *Insurance sector in Serbia - Second Quarter Report 2025*, Insurance supervision department, Belgrade 2025, 5.

posebno mladih generacija, kako bi do korisnika finansijskih usluga stigle informacije o investicionom životnom osiguranju.²⁷⁾ Zato je neophodno ulaganje u marketing i jačanje svesti kod građana, što ima za posledicu bolju prodaju usluga u osiguranju, promociju i distribuciju istih, a samim tim i razvijanje potreba kod građana za njihovim sve većim korišćenjem. Upravo, zbog toga, osiguravajuća društva treba da prate potrebe klijenata, da vrše permanentnu edukaciju, unapređuju informativnu i promotivnu delatnost i distribuiraju svoje osiguravajuće usluge širenjem i razvijanjem svoje prodajne mreže. Njihove usluge treba da postanu dostupne svima, u svakom trenutku i na svakom mestu, da budu interesantne, a pre svega, građani treba da steknu poverenje (koje je, poslednjih decenija, zbog različitih razloga, dosta poljuljano) u osiguravajuću kuću.

Na osnovu svega napred navedenog, očekujemo u periodu koji je pred nama, znatno veću potražnju za životnim osiguranjem, kao i poboljšanje životnog standarda naših građana, što će, svakako, uticati i na porast navedene potražnje. To će, sigurno, dovesti i do određenih reformi i novih izazova u pravu osiguranja, za šta je neophodna bolja informisanost stanovništva i razvijanje kulture osiguranja, posebno, sa razloga što je srpsko tržište osiguranja, poslednjih decenija XX veka, doživelo velike promene i turbulencije uzrokovane, pre svega, urušavanjem privrednog sistema zemlje, opadanjem privrednog rasta, pogoršanjem životnog standarda stanovništva i slično. Republika Srbija, poslednjih nekoliko godina, ide uzlaznom linijom u pogledu ekonomskog razvoja i privrednog oporavka, a samim tim i povećanja prosečnih plata i penzija. Međutim, kultura osiguranja i ulaganje u kupovinu odgovarajućih polisa osiguranja, za mnoge građane, još uvek predstavlja značajan izdatak. S obzirom da su kod nas aktuelne ekonomske reforme (one su daleko teže u odnosu na razvijenu Evropu), očekujemo da će dugo najavljivani rast BDP-a, značajno doprineti privrednom oporavku zemlje, od koga, u najvećem stepenu, zavisi i stepen razvijenosti tržišta osiguranja.

Da bi se sve ovo ostvarilo, potrebno je da naša država omogućí različite vrste stimulacija osiguravajućim društvima i da posveti znatno veću pažnju sektoru osiguranja. To može da ostvari brojnim merama, kao što su poreske olakšice, povećanje finansijske pismenosti stanovništva, donošenje adekvatne zakonske regulative, koja je prilagođena standardima Evropske unije, veća informisanost celokupnog stanovništva i edukacija zastupnika za prodaju. Kada je reč o edukaciji, posebno naglašavamo potrebu permanentnog obrazovanja mladih, radi sticanja potrebnog znanja i uočavanja pravih koristi i vrednosti u vezi sa osiguranjem. Otuda, ponovo naglašavamo potrebu da se sa edukovanjem mladih počne što ranije, pri čemu ključnu ulogu treba da dobiju obrazovne institucije, počev od predškolskih ustanova, uz podršku Ministarstva prosvete, nauke i tehnološkog razvoja Republike Srbije. Pritom, poseban akcenat treba staviti na životno osiguranje, koje je sastavni deo budućnosti svakog čoveka.

27) N. Petrović Tomić, *Osiguranje života vezano za investicione fondove*, *Anali Pravnog fakulteta u Beogradu*, 1(LXI)/2013, 147.

Literatura

- Aničić, A., Anufrijević, A. (2022). „Da li je scenario razvoja osiguranja u Srbiji optimističan“, *Revizor* 25(99), 81-87.
- Biznis.rs, *Premija osiguranja po stanovniku u Srbiji 250 evra, u Sloveniji skoro 1.200*, <https://biznis.rs/vesti/srbija/premija-osiguranja-po-stanovniku-u-srbiji-250-evra-u-sloveniji-skoro-1-200>.
- Đurđević, D. (2006). „York Antverpenska pravila iz 2004“, *Zbornik radova Pravnog fakulteta u Novom Sadu* 2, 302-312.
- Ilkić, Z. (2011). „Osiguranje od posledica nesrećnog slučaja-osobenosti i osigurani slučajevi“, *Pravo - teorija i praksa* 28(10-12), 133-149.
- Jevremović, S. (2020). *Komparativna analiza performansi sektora osiguranja u Evropskoj uniji i zemljama Zapadnog Balkana, Doktorska disertacija*, Univerzitet Union, Beogradska bankarska akademija - Fakultet za bankarstvo, osiguranje i finansije, Beograd.
- Jovanović, S. (2014). „Pravni aspekti osiguranja od elementarnih nepogoda“, *Pravo - teorija i praksa* 7-9, 16-28.
- Kalinić, Z. (2011). „Nova filozofija osiguranja na prostorima Ex-Jugoslavije - Izazovi i mogućnosti“, *Svarog* 2, 116-127.
- Kaščelan, V., Radulović, B. (2008). „Osiguravajuće kompanije na finansijskom tržištu u regionu“, *Montenegrin Journal of Economics* 7, 5-15.
- Koch, P. (2005). *Versicherungswirtschaft: ein einführender Überblick (6. Auflage)*, Verlag Versicherungswirtschaft, Karlsruhe.
- Marović, B., Lemić-Saramandić, M. (2011). „Osiguranje kao determinanta održivog razvoja društva“, *Ekonomika preduzeća* 1-2(59), 65-72.
- National Bank of Serbia (2025). *Insurance sector in Serbia - Second Quarter Report 2025*, Insurance supervision department, Belgrade.
- Nickel, F., Fortmann, M. (2009). *Wörterbuch der Versicherung (3. überarbeitete Auflage)*, Verlag Versicherungswirtschaft, Karlsruhe.
- Njegomir, V. (2006). „Ciklični karakter industrije osiguranja i reosiguranja“, *Industrija* 4, 47-61.
- Petrović Tomić, N. (2013). „Osiguranje života vezano za investicione fondove“, *Anali Pravnog fakulteta u Beogradu* 1(LXI), 122-148.
- Popović, D. (2018). *Model unapređenja kvaliteta procesa životnog osiguranja, Doktorska disertacija*, Fakultet tehničkih nauka, Univerzitet u Novom Sadu, Novi Sad.
- Žarković, N. (2013). *Osiguranje*, Beograd.
- Frey A., Karl K. (2010). *Regulatory issues in insurance*, Swiss Re, *Sigma* 3, Zurich, 133-159.
- Čolović, V. (2010). *Osiguravajuća društva (zakonodavstvo Srbije, pravo EU, uporedno pravo)*, Institut za uporedno pravo, Beograd.

A COMPARATIVE ANALYSIS OF INSURANCE CULTURE IN THE FORMER YUGOSLAV COUNTRIES

Abstract: The co-authors of the paper first point out the concept of insurance culture, briefly describing its historical development and the origins of insurance in China and Babylon. They also analyze the historical development of insurance in Serbia, which we encounter in Dušan's Code from the mid-14th century, as well as in other acts of medieval Serbia. Special emphasis is placed in the paper on insurance in Serbia today and the level of insurance culture of our population. The insurance market in the Republic of Serbia has been significantly stabilized by the adoption of appropriate insurance laws in the past two decades, but this area of social life still lags behind some former Yugoslav countries (Slovenia and Croatia), and especially some of the most developed countries of the European Union. A comparative review of the insurance culture in Serbia and its surroundings indicates a slight increase in its level, but it is expected that in the near future, by overcoming certain problems, the insurance culture of the population will be significantly more developed. This refers, first of all, to life insurance, which is of particular importance for modern man and his existence.

Key words: insurance culture, history of insurance, former Yugoslav countries, Republic of Serbia, Insurance Law, life insurance